

Nowe stanowiska nasieźrzału pospolitego *Ophioglossum vulgatum* na Płaskowyżu Kolbuszowskim

New localities of adder's-tongue *Ophioglossum vulgatum* on the Kolbuszowa Plateau

ZBIGNIEW KOŁODZIEJ, PIOTR BILAŃSKI, MAREK PAJĄK

Wydział Leśny, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

31–425 Kraków, al. 29. Listopada 46

e-mail: rkolodz@cyf-kr.edu.pl, rlbilans@cyf-kr.edu.pl, rlpajak@cyf-kr.edu.pl

Słowa kluczowe: Płaskowyż Kolbuszowski, siatka ATPOL.

Nasieźrzał pospolity *Ophioglossum vulgatum* L., znany był dotychczas z dwóch stanowisk na Płaskowyżu Kolbuszowskim. W latach 2008 i 2015 odkryto trzy nowe stanowiska w miejscowościach Wólka Niedźwiedzka-Budy (ATPOL FF46) oraz Nart i Poręby Wolskie (ATPOL FF34). Najliczniej nasieźrzał występował w miejscowości Nart – na powierzchni ok. 3 m² zagęszczenie wynosiło około 40 osobników na 1 m².

Nasieźrzał pospolity *Ophioglossum vulgatum* L. swoim zasięgiem obejmuje całą Polskę (Zajac, Zajac 2001). Z uwagi na przemiany srodowiskowe paproć ta znalazła się na liście gatunków narażonych na wyginiecie (Zarzycki, Szelaż 2006) i jest objęta ochroną ścisłą od 2004 roku. Główne zagrożenie dla gatunku stanowi zanik właściwych siedlisk w następstwie osuszania terenów wilgotnych i obniżania się poziomu wód gruntowych oraz przemian sukcesyjnych wynikających z zaprzestania dotychczasowego sposobu użytkowania łąk. Poza łąkami ze związku *Molinion caeruleae*, dla którego nasieźrzał jest gatunkiem charakterystycznym, dotyczy to wilgotnych i mokrych łąk ze związku *Calthion palustris* oraz łąk świeżych ze związku *Arrhenatherion elatioris*.

Znacznie rzadziej stanowiska nasieźrzału pospolitego odnotowuje się w lasach łęgowych (preferuje młodsze stadia *Fraxino-Alnetum* z dominacją olszy czarnej *Alnus glutinosa*), ło-

zowiskach *Salicetum pentandro-cinereae*, zaroślach kruszynowych *Molinio-Franguletum*, brzezynie bagiennej *Thelypterido-Betuletum pubescentis* oraz w zaroślach, na obrzeżach torfowisk, w strefach ekotonowych wspomnianych siedlisk, a nawet na siedliskach zastępczych o wybitnie antropogenicznym charakterze, jak ścieżki leśne czy doły potorfowe (Matuszkiewicz 2006; Duell i in. 2009; Łazowy-Szczepanowska, Załuski 2010; Truchan, Sobisz 2012).

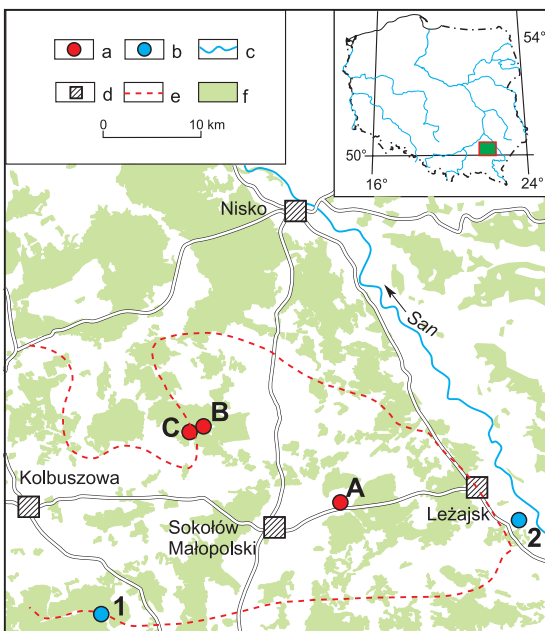
Z obszaru Płaskowyżu Kolbuszowskiego w literaturze podano dotychczas dwa stanowiska nasieźrzału pospolitego (Dubiel i in. 1979). Jedno udokumentowano na początku XX wieku (Nowiński 1929, ATPOL FF47), a drugie w 1968 roku (Bednarz 1968; ATPOL FF53). W późniejszym okresie w publikacjach opisujących florę Płaskowyżu Kolbuszowskiego nie podaje się nowych stanowisk tego gatunku (Oklejewicz, Kuca 2004; Oklejewicz i in. 2010;

Krawczyk 2010; Wolanin i in. 2014). Paproć ta jest trudna do wykrycia ze względu na niewielkie rozmiary, jednak szczegółowe badania ograniczone do jej potencjalnych siedlisk w kilku lokalizacjach pozwalają przypuszczać, że na obszarze Płaskowyżu Kolbuszowskiego występuje ona znacznie częściej, niż wskazują dotychczasowe opracowania naukowe.

Pierwsze stanowisko – Wólka Niedźwiedzka-Budy (ryc. 1, st. A), odkryto w 2008 roku w trakcie projektowania obszaru Natura 2000 Lasy Leżajskie (PLH 180047) w płacie łąki reprezentującym zespół *Junco-Molinietum* (ATPOL FF46). Płat ten charakteryzowało liczne występowanie gatunków uważanych za charakterystyczne dla zespołu – trzęslicy modrej *Molinia caerulea* i czarcikęsa łąkowego *Succisa pratensis*, którym towarzyszyła bukwicka zwyczajna *Betonica officinalis* i krwiściąg lekarski *Sanguisorba officinalis*. Stanowisko było zagrożone z uwagi na zaniechanie użytkowania łąki, skutkujące wkraczaniem na jej obszar gatunków drzewiastych – głównie brzozy brodawkowej *Betula pendula*, wierzyby szarej *Salix cinerea*, a także kruszyny pospolitej *Frangula alnus*.

Drugie stanowisko – Nart (ryc. 1, st. B), odkryto w 2015 roku w kompleksie śródleśnych łąk (ATPOL FF34). Stanowisko zlokalizowane było w płacie zdominowanym przez ostrożeń łąkowy *Cirsium rivulare*, firletkę poszarpaną *Lychnis flos-cuculi* i przytulię północną *Galium boreale*, którym towarzyszyły inne gatunki typowe dla łąk wilgotnych bądź świeżych: niezapominajka błotna *Myosotis palustris*, przywrotnik *Alchemilla* sp., kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, sitowie leśne *Scirpus sylvaticus*, turzycza pospolita *Carex nigra*, groszek łąkowy *Lathyrus pratensis*. Z traw zaznaczał się w otoczeniu liczny udział wyczyńca łąkowego *Alopecurus pratensis*, co może wskazywać, że w przeszłości łąka była podsiewana. Nasięźrzała występował na powierzchni ok. 3 m², a jego zagęszczenie określono na około 40 osobników na 1 m²; prawie połowa osobników wykształciła kłosa zarodnionośne. Część stanowiska została prawdopodobnie zniszczona przez buchające dziki.

Trzecie stanowisko – Poręby Wolskie (ryc. 1, st. C), zlokalizowano również w 2015 roku, w odległości ok. 1,5 km od poprzedniego (ATPOL FF34) w kompleksie śródleśnych łąk. Odnaleziona populacja nasięźrzała liczyła zaledwie 17 osobników, z których 6 wykształciło kłosa zarodnionośne. Paproć rosła w płacie nawiązującym do kwietnej łąki trzęslicowej *Galio borealis-Molinietum* zniekształconej wkraczaniem trzcinnika piaskowego *Calamagrostis epigeios*. Na stanowisku licznie występowała bukwicka zwyczajna *Betonica officinalis*, której towarzyszyły między innymi: kosmat-

Ryc. 1. Występowanie nasięźrzała pospolitego *Ophioglossum vulgatum* na Płaskowyżu Kolbuszowskim: a – nowe stanowiska: A – Wólka Niedźwiedzka-Budy, B – Nart, C – Poręby Wolskie; b – dotychczas znane stanowiska: 1 – Budy Głogowskie, 2 – Dębno-Kąty; c – rzeki, d – miejscowości, e – Płaskowyż Kolbuszowski, f – lasy
Fig. 1. Distribution of the adder's-tongue *Ophioglossum vulgatum* on Kolbuszowa Plateau: a – new sites, b – hitherto known species sites; c – rivers, d – localities, e – Kolbuszowa Plateau, f – forests

ka licznokwiatowa *Luzula multiflora*, bliźniczka psia trawka *Nardus stricta*, firletka poszarpana, ostrożeń błotny *Cirsium palustre*, olaszewnik kminkolistny *Selinum carvifolia*, miejscami przytulia północna i sierpik barwierski *Serratula tinctoria*, a lokalnie także kukulka krwista *Dactylorhiza incarnata* i podkolan biały *Platanthera bifolia*. Z traw licznie występowała tomka wonna *Anthoxanthum odoratum*, której towarzyszyły drżączka średnia *Briza media*, kłosówka wełnista *Holcus lanatus* i śmiełek darniowy *Deschampsia caespitosa*.

Istotnym zagrożeniem dla trwałości dwóch ostatnich stanowisk, znajdujących się w obrębie użytkowanych łąk, jest obniżenie poziomu wód gruntowych w następstwie pogłębienia sieci rowów melioracyjnych w ich otoczeniu.

PIŚMIENNICTWO

- Bednarz Z. 1968. Niektóre rzadsze rośliny naczyniowe Nadleśnictwa Bratkowice pow. Rzeszów. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 14(2): 151–154.
- Dubiel E., Loster S., Zając E.U., Zając A. 1979. Flora Płaskowyżu Kolbuszowskiego. PWN, Warszawa.
- Duell J., Celina M., Kucharzyk S. 2009. Nasięźrzał pospolity *Ophioglossum vulgatum* L. – nowe stanowiska w Bieszczadach Zachodnich. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 65 (5): 385–388.
- Krawczyk R. 2010. Notatki florystyczne z północnej części Kotliny Sandomierskiej. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 17 (1): 9–18.
- Lazowy-Szczepanowska I., Załuski T. 2010. Population resources and habitat preferences of *Ophioglossum vulgatum* L. at a locality near Raciążek in the Kujawy Region. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 79, suppl. 1: 116.
- Matuszkiewicz W. 2006. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN, Warszawa.
- Nowiński M. 1929. Stosunki geobotaniczne pld.-wsch. krańca Puszczy Sandomierskiej. *Rozprawy Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego PAU, Ser. A/B*, 67: 375–541.
- Oklejewicz K., Kuca J. 2004. Uzupełnienia do flory Płaskowyżu Kolbuszowskiego (SE Polska). *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 11: 89–92.
- Oklejewicz K., Nykiel M., Kucharzak A., Gudyka A., Pałęcka A. 2010. Uzupełnienia do flory Płaskowyżu Kolbuszowskiego (SE Polska). Część II. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 17 (2): 285–303.
- Truchan M., Sobisz Z. 2012. Nasięźrzał pospolity *Ophioglossum vulgatum* – nowe stanowisko na Pomorzu środkowym. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 68 (6): 466–468.
- Wolanin M., Nykiel M., Oklejewicz K., Żyła A., Marciniuk P., Marciniuk J., Trávníček B. 2014. Uzupełnienia do flory Płaskowyżu Kolbuszowskiego (SE Polska). Część III. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 21 (1): 113–121.
- Zając A., Zając M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Pracownia Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Zarzycki K., Szeląg Z. 2006. Czerwona lista roślin naczyniowych w Polsce. W: Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szeląg Z. (red.). *Czerwona lista roślin i grzybów Polski*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków: 9–20.

SUMMARY

Chrońmy Przyrodę Ojczystą 71 (6): 467–469, 2015

Kołodziej Z., Bilański P., Pająk M. New localities of adder's-tongue *Ophioglossum vulgatum* on the Kolbuszowa Plateau

So far, only two sites of *Ophioglossum vulgatum* had been known from the Kolbuszowa Plateau, described in 1929 and 1968. This paper describes three new *Ophioglossum vulgatum* localities in two ATPOL quadrants (FF34 and FF46). Two newly described sites (A and C) are connected patches of grassland displaying *Molinion caeruleae* syndrome (*Junco-Molinietum* and *Gallo borealis-Molinietum*). *Ophioglossum vulgatum* occurred most often at the third site (B), in a grassland meadow dominated by *Cirsium rivulare*, *Lychnis flos-cuculi*, and *Galium boreale*, as well as other species typical of wet or fresh meadows. This locality yielded about 140 specimens of which almost half developed sporophyll ears.